

№ 19 (324)
Май 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Школьнае краязнаўства : «Ільянскія далягяды» –** стар. 2
- **Радавод: Ашторпы герба Голацкі –** стар. 5
- **Традыцыі: беларускі гармонік –** стар. 7

22 мая – Мікола,
23 мая – Сёмуха

Веснавыя абрады дэманструюць вучні Высокаўскага цэнтру пазашкольнай працы Камянецкага раёна

Інфармацыя ад Грамадскай назіральнай камісіі пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны*

На апошнім пасяджэнні камісіі было разгледжанае пытанне аб ходзе рэстаўрацыі Нясвіжскага замка, у прыватнасці – сітуацыя з адноўленай вежай. З мэтай захавання гістарычнай аўтэнтычнасці і аднолькавага падыходу да перыяду аднаўленчых рэстаўрацыйных працаў камісія вырашыла падтрымаць рашэнне Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры аб змене гэтай вежы на адпаведную перыяду рэстаўрацыі. Камісія лічыць неабходным ажыццявіць гэтую працу з улікам прапановаў навуковага кіраўніка рэстаўрацыі С.А. Друшчыца і тэрміну здачы аб'екта ў цэлым – яшчэ сёлета, да завяршэння рэстаўрацыйных працаў. Гэты варыянт будзе эканамічна больш выгадным і рацыянальным з пункту погляду арганізацыі працы. Сённяшні стан дазваляе рабіць гэта з найменшымі выдаткамі.

* Камісія створаная загадам Міністэрства культуры № 105 ад 08.05.2009 г. у адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 22.10.2008 г. № 1570 «Аб зацвярджэнні Палажэння аб парадку ажыццяўлення грамадскімі аб'яднаннямі грамадскага кантролю за выкананнем заканадаўства Рэспублікі Беларусь аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны».

Цярністы шлях акадэміка

Нядаўна ў Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі прайшла вечарына, прысвечаная 100-годдзю выдатнага вучонага, акадэміка Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі, віцэ-прэзідэнта Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, заслужанага прафесара вашынгтонскага Мэрылендскага ўніверсітэта, доктара філасофіі ў галіне ма-

тэматыкі Барыса Кіта, лёс якога звязаны з гісторыяй нашага раёна. Ён – сведка падзеяў, якія на працягу стагоддзя адбываліся ў нашай краіне і за яе межамі і сталі важнымі вехамі ў гісторыі.

У экспазіцыі раённага музея змешчаныя дакументы вучонага, якія раскажваюць пра яго дасягненні ў навуцы. Супрацоўнікі музея не адзін год пад-

трымлівалі сувязь са славутым земляком. Пра Барыса Кіта напісаныя некалькі кніг і знятыя некалькі дакументальных фільмаў на Беларускай студыі тэлебачання. На ўрачыстасці ў музеі прысутныя мелі магчымасць пазнаёміцца з выстаўкай, прысвечанай вучонаму, убачыць урыўкі з дакументальных фільмаў пра яго лёс і пакінуць аўтографы пад віншавальным лістом заслужанаму чалавеку. З нагоды 100-годдзя Б. Кіта многія выданні (і «КГ» у тым ліку) пісалі пра яго. У гэтым артыкуле хацелася б спыніцца на малавядомых фактах.

(Працяг тэмы – на стар. 4)

На тым тыдні...

14 мая ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адкрылася **выстаўка «Дасканалы даследчык роднай мовы»**, прысвечаная 75-годдзю беларускага мовазнаўцы і педагога Алеся Каўруса. Ён вывучае мову мастацкай літаратуры і сродкаў масавай інфармацыі, займаецца праблемамі стылістыкі і культуры мовы, лексікаграфіі, марфалогіі і сінтаксісу, а таксама – аўтар даследаванняў мовы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Уладзіміра Дубоўкі, Максіма Танка, Янкі Брыля, Івана Пташнікава ды іншых. На выстаўцы прадстаўленыя ягоныя кнігі «З крыніц народнай мовы», «Стылістыка беларускай мовы», «Культура слова», «Слова наша роднае» ды іншыя, артыкулы, надрукаваныя ў навуковых зборніках і перыядычных выданнях. Адзін з раздзелаў выстаўкі – «Старонкі біяграфіі мовазнаўцы» – распавядае пра жыццё і творчасць А. Каўруса.

Пасольства Ізраіля ў Беларусі падрыхтавала **выстаўку «Віза на жыццё. Дыпламаты, якія ратавалі яўрэяў»**, прымеркаваную да 65-годдзя Перамогі. Адкрыццё прайшло 14 мая ў Брэсцкай крэпасці. Выстаўка дэманструецца на экспазіцыйных пляцоўках непадалёк ад Холмскіх варотаў мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» і працуе да 4 чэрвеня.

15 мая ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка **«Марк**

Шагал і мастакі еўрапейскага авангарду». Арганізавалі яе Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь і Музей Марка Шагала ў Віцебску.

У Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна прайшла **акцыя-прэзентацыя «Гасцінная Віцебшчына»**, прысвечаная пытанням развіцця турызму ў Віцебскай вобласці. Да мерапрыемства супрацоўнікі сектара краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі падрыхтавалі і выдалі бібліяграфічны паказальнік «Край азёраў блакітных і шумных бароў». Дапаможнік складаецца з 8 раздзелаў і мае 785 бібліяграфічных запісаў на матэрыялы, якія дапамогуць пазнаёміцца з рэкрэацыйна-турыстычнымі магчымасцямі Віцебшчыны, турыстычнымі маршрутамі, сельскімі сядзібамі, турыстычнымі з'ездамі і фестывалямі, маюць іншую інфармацыю.

На акцыю былі запрошаныя вядомыя краязнаўцы і прадстаўнікі сферы турызму вобласці. Аб турызме выхаднога дня ў ваколіцах Віцебска распавёў кандыдат гістарычных навук, краязнаўца і наш аўтар М. Півавар. З турыстычным маршрутам «Залатое кальцо Віцебскага раёна» пазнаёміла стваральнік і кіраўнік гісторыка-этнаграфічнага музея «Гісторыя Заронаўскага краю» Л. Нікіціна. Былі таксама іншыя цікавыя выступленні, канкрэтныя парады і падказкі. У рамках мерапрыемства працавалі выстаўкі «Гасцінная Віцебшчына» і «Турыстычныя фірмы Віцебска запрашаюць».

Сустрэча з нагоды Новай кнігі

Цікавая сустрэча адбылася 5 мая ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі. Доктар гістарычных навук, прафесар, супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Вольга Мікалаеўна Ляўко прэзентавала сваю новую кнігу «Віцебск». Гэтая кніга адкрыла серыю «Старажытнейшыя гарады Беларусі», выданне якой запланаванае Інстытутам гісторыі. Серыя павінна стаць вынікам фундаментальных даследаванняў значных гарадоў Беларусі, узнікненне якіх адносіцца да IX–XI стст. Віцебск стаў першым сярод іх, бо на сённяшні дзень з'яўляецца адным з найбольш археалагічна даследаваным.

В. Ляўко – кіраўнік усіх археалагічных працаў у Віцебску пачынаючы з 1976 г. Яна аўтар некалькіх навуковых публікацый, заснаваных на базе археалагічных крыніцаў. Яе кніга «Віцебск» расказвае пра старажытную архітэктурную і планіроўку вуліцаў горада, пра замкі і слабоды, а таксама гаспадарчую дзейнасць і культуру нашых продкаў. За апошнія дзесяцігоддзі былі праведзеныя раскопкі на месцы адбудаваных зараз Уваскресенскай царквы і Успенскага сабора. Былі знойдзены рэшткі падмурка, што дазваляе дакладна даведацца аб ранейшым месцы знаходжання храмаў. Пад час працы Вольга Мікалаеўна знайшла фрагменты каменнай сцяны, што дазволіла выявіць абарончую лінію Ніжняга замка Віцебска, узведзеную князем Альгердам у XIV ст. Аб гэтым і многім іншым можна таксама даведацца з кнігі «Віцебск».

Пад час сустрэчы В. Ляўко адказала на пытанні аўдыторыі. Яна выказала сваё меркаванне па планах аднаўлення сабора на плошчы Свабоды ў Віцебску. Па яе словах, калі адбудуваць сабор на тым месцы, дзе ён існаваў гістарычна, то трэба закранаць вуліцу Фрунзе. Калі ж узвесці яго ў цэнтры плошчы – будучы знішчаны захаваны ў зямлі рэшткі езуіцкага калегіума. Аднаўляць адзін помнік

Макет Свята-Уваскресенскай царквы

за кошт другога, на яе погляд, нельга.

Па спрэчным пытанні аб даце заснавання Віцебска Вольга Мікалаеўна выказалася наступным чынам: «Я лічу, што Віцебск сапраўды заснавала княгіня Вольга, але хутчэй за ўсё гэта адбылося ў 947 г. У гэты год, згодна з летапісам, яна ажыццявіла паход з Кіева на поўнач з мэтай устанавіць пагосты. Напэўна, шлях яе ляжаў праз Віцебск. Але мяняць афіцыйна прынятую дату – 974 г. – я думаю, немэтазгодна».

Таксама Вольга Мікалаеўна паведаміла пра тое, што ўжо ў наступным годзе ў рамках серыі «Старажытнейшыя гарады Беларусі» плануецца выданне манаграфіі, прысвечанай Мінску, а ў 2012 г. выйдзе кніга «Полацк».

**Лізавета ТРУШЧАНКА,
Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя
П.М. Машэрава**

Ад рэдакцыі. Спрэчнае пытанне пра тое, была ці не княгіня Вольга ў Віцебску ў 947 г., сёння прывязваецца да не менш спрэчнага – будаваць ці не ёй велічны помнік у горадзе, заснаваным у 974-м. Відаць, спрэчныя пытанні трэба пакінуць больш разумнейшым нашчадкам для дакладнага высвятлення ўсіх фактаў і прыняцця больш прадуманага рашэння.

У даволі далёкае мінулае адышоў той памятны для Ільянскай школы 1995 год, калі загадам па школе за нумарам 21 упершыню адчыніў свае дзверы для наведнікаў краязнаўчы музей, які пазней атрымаў назву «Ільянскія даляглядны». Сёлета, у перадсвяточны майскі дзень, школа ўрачыста святкавала яго 15-годдзе. Ёсць чым ганарыцца ільянскім краязнаўцам: музей мае багата экспанатаў, у гэтым разе – развітаецца і працуе. Змянілася не адно пакаленне экскурсаводаў, прайшлі сотні цікавых змястоўных экскурсій, урокаў, сустрэчай, напісана выпускнікамі не адна курсавая праца, а вучнямі навукавая па матэрыялах музея. Юныя краязнаўцы з'яўляюцца пераможцамі шматлікіх конкурсаў раённага, абласнага, рэспубліканскага і міжнароднага ўзроўня. Частка экспанатаў займае хол, кожны вучань мае магчымасць дакрануцца да прадметаў побыту, патрымаць у руках прылады працы, пазнаёміцца з рамёствамі.

«Ільянскія даляглядны»

Музей мае экспазіцыі, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне, польскаму перыяду гісторыі Ільянскага раёна, гісторыі школы, яе выпускнікам. Асобная экспазіцыя створаная дзеля ўшанавання выпускніка школы, прафесара А.А. Грымаця, імя якога носіць нашая ўстанова. Свята музея прысвячалася 65-годдзю Перамогі. Ва ўступным слове дырэктар школы Ігар Аляксандравіч Юшко (ён з'яўляецца і кіраўніком музея) адзначыў, што час ідзе, спыняцца на дасягнутым нельга. Адыходзяць ветэраны, якія абаранялі Вацькаўшчыну ў часы ваеннага ліхалецця. З сумам успамінае шчырых сяброў школы, былога падпольшчыка І.Ф. Каляду, краязнаўца А.В. Рогача, першага зборніка гістарычных рэліквіяў І.К. Зайцава, ветэранаў Ф.Я. Шачыкава, М.А. Агеева... Жыве памяць у экспанатах музея, сабраныя ўспаміны сведак таго часу, але праца для рупліўцаў краязнаўства ніколі не спыніцца.

Зоя Аляксандраўна Новікава, начальнік аддзела турыстыка-краязнаўчай і экалага-натуралістычнай працы Мінскага абласнога метадычнага кабінета, паведаміла, што сярод справаздачаў па краязнаўстве на абласным узроўні наш музей быў прызнаны лепшым. Музею даручана абараняць гонар вобласці на форуме, прысвечаным 65-годдзю Перамогі, у Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў Мінску, у ліку сямі лепшых школаў краіны. Яна назвала нашую школу яркай зоркай, бо ўстаноўва займае вядучы пазіцыі ў пошукавай, навукова-даследчай працы вобласці. У эстафетце патрыятычных справаў Вілейскага раёна таксама знаходзіцца сярод лепшых, у гэтым ёсць заслуга і Ільян-

скай школы. Зоя Аляксандраўна падзякавала калектыву энтузіястаў музейнай справы і ўсяму калектыву школы, запрасіла прыняць удзел у абласным турыстычным злёце, які будзе праходзіць на Вілейскім вадасховішчы ў чэрвені.

У межах літаратурна-музычнай кампазіцыі «Дарогамі Подзвіга і Славы» ў выкананні вядучых свята Дзмітрыя Мікуліча і Ксеніі Бажэлкі гучалі вершы вілейскіх паэтаў, песні ў выкананні Веранікі Газавай, Аляксандра Судніковіча, Вікторыі Акуліч, Аляксандра Цыбіна, вакальнай групы на словы і музыку Галіны Кутас і Міколы Кутаса.

Сцішана слухала зала выступленні ветэранаў Івана Міхайлавіча Жука, Часлава Антонавіча Варслава, Івана Пятровіча Рудніцкага. Балюча кранула дзіцячыя сэрцы ўспаміны Алімпіяды Іванаўны Казлоўскай, якія зачытаў Дзмітрый Мікуцкі. Ёй, дзіцяці вайны, ішоў 12-ты год, а пакуты, што выпалі на яе долю, вытрымаў бы не кожны дарослы. Да слёз расчуліў залу верш «Рэха вайны» ў выкананні Югена Станоўскага.

Мікалай Сямёнавіч Кутас, бібліятэкар Абадоўскай сельскай бібліятэкі, член Савета музея Ільянскай СШ, пастаянны аўтар

раённай газеты «Шлях перамогі», падараваў музею сваю новую кнігу «Сведчаць землякі», дзе змешчаныя вершы, прысвечаныя лёсам ветэранаў-землякоў. Паэт звярнуўся да прысутных з наказам любіць свой край, яго гісторыю, сумленна жыць на святой зямлі, палітай крывёю продкаў.

У заключным слове І.А. Юшко сказаў шчырыя словы падзякі ўсім, хто прайшоў сёння разам па слаўных дарогах подзвіга і славы.

**Роза ШЭРАЯ, кіраўнік
музея «Вілейшчына літаратурная» Ільянскай АСШ імя
А.А. Грымаця**

Вяртанне дуды

Хаця беларускім нацыянальным інструментам больш як паўстагоддзя лічацца цымбалы, з канца 1990-х на сцэне пачала ўпэўнена асталёўвацца дуда (ці па-заходнееўрапейску валынка). Гэта яе вяртанне, бо інструмент быў шырока распаўсюджаны ў традыцыйнай культуры беларусаў. Узгадайма хаця б слынную калядку (больш вядомую ў савецкія часы ў пераробленым варыянце) «Саўка ды Грышка ладзілі дуду...».

Першы фестываль, прысвечаны гэтым інструментам, міжнародны «Балтыйскі дударскі фест» прайшоў яшчэ ў сярэдзіне 1990-х. За амаль два дзесяцігоддзі былі новыя імпрэзы, дуда прапалася не толькі ў фальклорных ды фолк-мадэрных ансамблях, але і ў рок-калектывах, гуртах, што граюць цяжкую музыку. Чыта-

чы «Краязнаўчая газеты» знаёмыя з нашых публікацый пра майстроў, якія вырабляюць дуду (у прыватнасці, быў артыкул пра майстра і музыку-мультиінструменталіста Алеся Лася), пра скарыстанне інструмента ў сучаснай музыцы. А чарговаю добрай нагодаю сустрэцца з дударамі было 19 мая. У гэты дзень у сталічным парку Чалюскінцаў з 18 да 22 гадзінаў на танцавальнай крытай пляцоўцы прайшоў «Дударскі фест». Сярод выступоўцаў былі і героі публікацыяў у нашай газеце – гурты «Стары Ольса», «ZNICH», «LITVINTROLL», «UNIA», «Testamentum terrae», а таксама «Кейлі кёл», «Расалія» ды іншыя выканаўцы. Гэта было новае судакрананне з вечна маладым старажытным магнічным інструментам.

Ул. АДЗІМІР

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць
камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс) (адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	руб.	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Асоба ў краязнаўстве

Аўтар кнігі і... музеяў

Наш адметны час мае свае адметныя постаці. Сярод іх вылучаецца сваёй дабрачыннай дзейнасцю на карысць Бацькаўшчыны Анатоль Валахановіч. Чытачы «Краязнаўчай газеты» добра ведаюць імя гэтага няўрымслівага даследчыка даўніны. Шмат сілаў, сродкаў і часу ён прысвяціў стварэнню краязнаўчых музеяў і экспазіцыяў у розных мясцінах краіны.

Па заканчэнні навучання ў Мінскім педінстытуце А. Валахановіч год працаваў у Бараўскай СШ Дзяржынскага раёна. І тут заснаваў ён у 1961 годзе свой першы музей, ахвяраўшы асабістыя каштоўнасці – кнігі, старыя дакументы, збор папяровых грошай розных часоў і краінаў ды іншыя рэчы. І той музей неаднойчы ў розных конкурсах займаў прызавыя месцы сярод школьных музеяў.

Потым былі іншыя. Анатоль Іосіфавіч – непасрэды і галоўны ўдзельнік стварэння

музея гісторыі і працоўнай славы на чыгуначнай станцыі Негарэлае, музеяў Ф. Дзяржынскага на вопытна-механічным заводзе і ў Дзяржынскай СШ № 1, музея Дзяржынскай райсельгастэхнікі (былой Койданаўскай МТС, першай у Беларусі), музея ў Дзямідавіцкай СШ. У музеі вёскі Станькава ён аформіў тры залы, прысвечаныя гісторыі паселішча, а таксама Марату Казею і ягоным родным. Гэты чалавек спрыяў стварэнню музея ў Навасёлках, на радзіме слаўных братоў Ермаловічаў. Не абыходзілася без дабрачыннай працы, пераездаў за свой кошт, ахвяраванняў. Ён аўтар 23 кнігі і звыш 450 артыкулаў па праблемах гісторыі, культуры, рэлігіі. Чакаюць часу выдання даследаванні «Дзяржынскі нацыянальны польскі раён, 1932–1937 гг.», «Протаіерэй Мікалай (М.У. Леднік)», «Рудольф Гес», «Вільгельм Кубэ», «М. Горкі і ягоныя жонкі» ды іншыя.

У рэспубліканскім друку пачаў друкавацца студэнт педінстытута імя А.М. Горкага А. Валахановіч у 1959 годзе

Цяпер з вядомымі краязнаўцамі Леанідам Акаловічам і Ігарам Гатальскім ён даследуе спадчыну роду графа Гутэн-Чапскага, вядзе асветніцкую працу ў клубе «Спадчына», даследуе малавядомыя старонкі гісторыі мінулага стагоддзя.

Здзіўляе, як можа столькі рабіць адзін чалавек. І працаваць на грамадскіх пачатках. Без вакацыяў, без паўнавартаснага адпачынку. За самаахвярнасць ён, сябра Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, мае шмат узнагародаў. Але найкаштоўная – павага вядомых навукоўцаў і звычайных людзей, святароў і вернікаў усіх канфесіяў, вучняў і выкладчыкаў... Гэтай вясно ён адзначыў і незвычайны юбілей – 50 гадоў працоўнай і творчай дзейнасці. З гэтай нагоды сябры зычаць яму поспехаў ва ўсіх справах, а таксама моцнага здароўя.

Уладзімір ЛІПСКИ, краязнаўца

Адкрыццё музея Ф. Дзяржынскага ў Дзяржынскай СШ

Традыцыі і сучаснасць

Фальклор, якога раней не было

«Weeping Twilight» – «Парасткі памяці на руінах былога», Мн., 2009, «Fatal Ecstasy»

Чалавека, які не надта звязаны з рэальнай плынню сучаснага музычнага экстрэму, пэўна, дзівяць факты прагнага памкнення да касмапалітычнай, часам ледзь не нігілістычнай формы пры пакулі яшчэ шчырай чуласці душы пэўных артыстаў разгарнуцца да спрадвечнага нацыянальнага зместу. І гэта не толькі ў Беларусі, калі прыгадаць армянскі гурт «Sworn», грузінскі «Valley Lord», італьянскі «Fourth Monarchy», фінскі «Neogot», дзе за іншымі назвамі хаваецца глыбокая нацыянальная сутнасць. Кожны з іх разумее яе па-свойму. Нядаўна («КГ» №4 за гэты год) мы расказалі пра шыкоўных паўэр-металістаў «Soulsides», якія выдалі паўнавартасны беларускі альбом «Першы крок», а вось і яшчэ адзін шакуючы ўзор глыбока свядамай пазіцыі, апраўнтай у лёгкую касмапалітычную накідку – мінскі «Weeping Twilight» з кружэлкай «Парасткі памяці на руінах былога».

Раз ужо распачалі параўнанні, дык варта зазначыць, што калі «Soulsides» хаваюць за англійскай назвай сваё сучаснае адлюстраванне жыцця, дык «Weeping Twilight» («Сутонне плачу») пайшоў яшчэ глыбей, асэнсоўваючы сваю творчасць у кантэксце фальклорных традыцыяў. Толькі засцерагаю вас, не падавайцеся банальным стэрэатыпам фальк-року, бо тут ідзе гаворка не пра механічную перапрацоўку песеннай спадчыны і продажы ў сучасных стылях, а пераёмнасць

майстэрства стварэння такога скарбу. Песні, якія пішуць Віталь Абрамовіч (лідэр-гітара, клавішныя, акардэон, падпеўкі) і Міхал Васількоў (бубны, падпеўкі), так і здаюцца векавечнымі фальклорнымі ўзорамі, хіба толькі з нязвычайна распацаванай драматургіяй. Пакуль не глянеш у буклет альбома, каб пераканацца ў глыбіні памылкі:

*Мая маці дарагая, ты мяне ў сабе насіла,
Ты дзіцёнка гадала. Ці заплачаш ты аб сыне,
Калі скажучы, што памёр я,
што раптоўна знік са свету?*

А рэч у тым, што недарэка-сыноч паспеў пакрыўдзіць і сястру, і брата, і бацьку, перасварыўшыся з усімі. Пакрыўдзіў і маці, але ейны адказ кардынальна адрозніваецца ад рэакцыі іншых сваякоў:

*Горка-горка я заплачу, калі згінеш ты,
мой сынку,
Знікнеш з ліку чалавекаў –
Без цябе род застаецца.*

Песня гэтак і называецца «Сэрца маці/Спадвечны боль», бо малое вобраз маці не ў побытавых, а ў філасофскіх катэгорыях захавання роду. Сэнс у тым, што руйнаванне ча-

Юбілей мастака і паэта Генадзя Говара

23 сакавіка вядомаму беларускаму творцу, сябру Беларускага саюза мастакоў і Саюза пісьменнікаў Беларусі, графіку, жывапісцу і паэту Генадзю Васільевічу Говару споўнілася 65 гадоў. Нарадзіўся ён у Жлобіне, бацькі ж яго паходзяць з вёскі Кароткавічы.

У 1960-х гадах вучыўся ў Беларускай інжынернай акадэміі транспарту, Мінскім мастацкім вучылішчы, а ў 1970 годзе скончыў Каўнаскі тэхнікум прыкладнага мастацтва. Працаваў на Гомельскім камбінаце «Мастацтва». З 1967 года ўдзельнічае ў мастацкіх выстаўках. Не раз выстаўляў свае творы ў Жлобіне. Найбольш вядомыя з іх: «Цішыня», «Падводнае паляванне», «Па веснавой вадзе», «На Палессі ціха-ціха», цыкл графічных лістоў «Асэнсаванне часу».

Многія творы мастака сёння знаходзяцца ў фондах Беларускага саюза мастакоў, Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску, Гомельскага абласнага, Жлобінскага, Мазырскага, Калінкавіцкага і Тураўскага краязнаўчых музеяў.

У 1988 годзе ўбачыў свет першы яго зборнік паэзіі – «Мае абпаленыя крылы», у 2007-м – «Ты мяне пацалавала...», у 2008-м – «Акунёўская бітва». Лаўрэат расійскай літаратурнай прэміі Баяна. Яго вершы змешчаны ў зборніках паэтаў Гомельшчыны (выходзілі ў 2006, 2007 і 2009 гадах). З гэтымі кнігамі сёння можна пазнаёміцца ў пакоі «Роднай кнігі» Жлобінскага раённага цэнтральнага бібліятэкі імя Н. Крупскай.

З нагоды свайго юбілею Генадзь Говар на Велікодным тыдні сустракаўся з землякамі. Прыхільнікі яго творчасці сабраліся ў чытальнай зале раённай бібліятэкі. Паважаны госць расказаў аб сваіх творчых планах і падараваў бібліятэцы свой аўтапартрэт.

Мікалай ШУКАНАЎ, супрацоўнік жлобінскай райгазеты «Новы дзень», краязнаўца

А мы з Шыткавіччыны!

лавачага духу пачынаецца, калі чалавек губляе сувязь з родным, крэўным, а сігналам татальнага духовага заняпаду становіцца разлад з маці, бо толькі яна, а не самазваныя сябры й дабрадзеі, здольная стрываць нават балючыя крыўды, гатовая адгукнуцца на першы поклік роднай душы, каб не даць ёй згінуць.

У той час, калі ў краіне склалася традыцыя аглаблення залучэння беларускай музыкі да нібыта надта палітызаванай плыні, удзельнікі «Weeping Twilight» (а да названых варта дадаць яшчэ і вакаліста ды басіста Алеся Глякава, які таксама часам піша музыку, рытм-гітарыста Аляксея Бобрыкава) апынуліся сярод тых надта пераляканых, якія катэгарычна адмяжоўваюцца ад палітыкі, адмаўляючыся нават супрацоўнічаць з лэйблам, што выдаюць масавыя CD-выданні з нейкім хай не палітычным, дык хоць сацыяльным падтэкстам. Сітуацыя дзівосная сама па сабе, бо сёння ж ніхто не пытае пра палітычныя прыхільнасці дзеячаў класічнай літаратуры, на чых творах усе мы выхоўваліся: ці былі апазіцыянерамі тыя ж Талстой, Гоголь, Дастаеўскі, а калі не, дык за што некаторыя з іх сядзелі ў турмах? Не за крадзеж ці забойства ж!

Тым не менш, нават у такой дзівоснай сітуацыі «Weeping Twilight», баючыся кляйма апазіцыянера, здолеў не апусьціцца да ўзроўню камерцыйнага пустазвоннага шоубізу («хоць чума пня наўкол, як памрэш – не зліся; драгэ, сэкс і рок-н-рол – жыві ды весяліся»). Сталічныя прыхільнікі меладычнага блэк-дзэз-металу здолелі захаваць змест сваёй творчасці на

сур'ёзным філасофскім узроўні. Такіх смачных і настраёва разбудаваных паводле гуку гітарных партыяў яшчэ пашукаць на нашай метал-сцэне, а што спевы часам нагадваюць дэкламацыі старажытных вечавых сходаў, цудоўна кампенсуецца змястоўнасцю тэкстаў, замешаных на памежжы рамантычных першабытных легендаў і філасофскай лірыкі беларускага сярэднявечча:

*Чужыя абразы, не тыя ахвярні,
На капішчах стоды ў чужынскім убранні,
Няродныя словы ў мове бацькоўскай,
Крумчак сваё Вока Вайны
зноў расплюшчыў.*

Дадатковай кампенсацияй спеўнай нязвычайнасці «Weeping Twilight» стане і наяўнасць у некаторых трэках голасу патрыярха беларускага фальк-мадэрну Алега Хаменкі, а ўжо будзьце пэўныя, што лідэр «Палаца» не стане пратывавацца з недаўкамі музычнай сцэны.

Мае пагодкі, якія не надта звякліся да сучасных хрыпла-крыклівых традыцыяў сучаснай экстрэмальнай музыкі, часам перапытаюць, ці не занадта мода забівае ў кожным канкрэтным прыкладзе змест твораў? І хоць «Weeping Twilight» не можа параўнацца з чыстым сапраўдным распевам голасу згаданага «Soulsides», усё ж здольны данесці менавіта змест песні. Да таго ж і віртуозныя музыкі калектыву па-майстэрску валодаюць яшчэ і эмоцыямі слухачоў. Толькі персанальны пенсіянер векапомнай партыі не здолее нічога пачуць у яркіх, брутальных, эмацыйна напоўненых беларускіх песнях «Weeping Twilight». Сучасных песнях няўрымслівай моладзі, якая здолела развіваць далей не толькі мадэрнавую, але і фалькавую традыцыю.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА, музычны крытык

Наша гісторыя:

Ідзі, падзеі, імёны

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Барыс Кіт нарадзіўся ў 1910 годзе ў Санкт-Пецярбургу, куды яго бацька прыехаў на заробкі з беларускай вёскі Агароднікі (цяпер вуліца Кастрычніцкая г.п. Карэлічы). Скончыўшы курсы, працаваў тэлеграфістам. У гэтым жа годзе спаткаўся з сялянкай Цвярской губерні Ксеніяй Дзмітраўнай Зуравай і ажаніўся з ёю. Першага сына малады бацька назваў Барысам. Будучы вучоны пражыў з бацькамі ў Санкт-Пецярбургу да васьмі гадоў. Пазней, пасля падзеяў 1917 года, калі ў годзе пачаўся голад, бацька адправіў жонку з сынам у Агароднікі, бо меркаваў, што ў вёсцы ім будзе лягчэй выжыць. Праўда, не ўлічыў той акалічнасці, што Агароднікі і Карэлічы яшчэ нядаўна знаходзіліся ў прыфрантавой паласе, таму голад панаваў і тут.

Маці пакінула хлопчыка на ўтрыманні цёткі ў вёсцы Сапатніца і вярнулася ў горад да мужа. Барыс сумаваў па бацьках і часта хварэў ад недадання. Праз нейкі час прыехалі бацькі і разам з сынам пасяліліся ў маленькай хатцы ў Карэлічах. Яна была такая бедная, што ў ёй не было нават падлогі. Бацьку даводзілася працаваць у панскім маэнтку, каб пракарміць сям'ю. У дзесяцігадовым узросце хлопчык страціў маці. Яна пахаваная на Руціцкіх могілках, але магіла, на жаль, не захавалася.

Першым настаўнікам хлопчыка быў бацька, які вучыў яго грамадзе зімовымі вечарамі, калі працы на гаспадарцы было менш. У 1924 годзе падлетак паступіў вучыцца ў мясцовую польскую школу, бо беларускай у Карэлічах тады не было. Вучыўся ён выдатна, добра маляваў, але асабліва паспехі праяўляў у матэматыцы, чым заўсёды радаваў настаўніка гэтага прадмета Сцяпана Рамановіча (бацьку таленавітага мастака з Карэлічаў Вялянціна Рамановіча). Настаўнік і дапамог свайму здольнаму вучню ўлегку 1926 года падрыхтавацца да паступлення ў Наваградскую беларускую гімназію.

У 1928 годзе Б. Кіт паспяхова здаў выпускныя экзамены і паступіў на фізика-матэматычны факультэт Віленскага ўніверсітэта імя Стэфана Баторыя, які скончыў у 1933 годзе са ступенню магістра матэматыкі. Ужо на трэцім курсе Барыс Кіт стаў выкладчыкам матэматыкі ў Віленскай беларускай гімназіі, дзе працягваў працаваць і пасля заканчэння ўніверсітэта. Калі ў 1934 годзе польскімі ўладамі была закрытая Наваградская беларуская гімназія, малады настаўнік паехаў туды і ўсіх вучняў, якія хацелі

працягваць навучанне на беларускай мове, перавёз у Віленскую гімназію, дырэктарам якой стаў пазней. У 1939 годзе ён вярнуўся ў Наваград, дзе ўзначаліў беларускую гімназію, праца якой была адноўлена.

рыс Уладзіміравіч быў пераведзены ў абланы...

У 1940–1941 гадах Барыс Кіт працаваў інспектарам аддзела народнай адукацыі Баранавіцкай вобласці і выкладаў матэматыку ў Баранавіцкім настаўніцкім

Многія сучасныя спецыялісты ў такім узросце звычайна ўсё яшчэ ходзяць у маладых, патрабуюць дапамогі... На жаль, лёс не даў мне магчымасці быць разам з нашым легендарным чалавекам. У 1940 годзе Барыс

Цярністы шлях акадэміка

Вось што ўспамінае ўраджэнец вёскі Лясок акадэмік Алесь Раковіч: «Пры кожных чарговых канікулах гімназісты навакольных вёсак, што вучыліся ў Віленскай беларускай гімназіі, апавядалі пра здольнага, руплівага, самаадданага выкладчыка Барыса Кіта, пра яго даброту, спагадлівасць і дапамогу гімназістам у працы і побыце. І мне вельмі хацелася як найхутчэй яго ўбачыць, стаць часткай гімназічнай грамады, якую вучыў і вхоўваў, з дзяцінства ўвайшоўшы ў нашу памяць, вядомы на ўсю акругу вучань, студэнт і педагог.

Убачыць яго давялося значна пазней, толькі ў 1939 годзе... Пакінуўшы польскую Наваградскую гімназію, я перайшоў у прывезеную ў Вільні беларускую гімназію.

Памятаю добра пра часы шасцідзсяцігадовай даўнасці. У фізкультурнай зале будынка, узнесенага ў пачатку 30-х гадоў спецыяльна для Наваградскай беларускай гімназіі, ідзе адзін са шматлікіх у той час сходаў, выступае дырэктар. Малады, інтэлігентны, высокаадукаваны чалавек. Гаворыць аб мэтах і задачах, аб рэжымах працы і навучання, аб умовах жыцця ў інтэрнатах, аб педагогічным складзе гімназіі, падручніках, неабходным інвентары і дапаможным абсталяванні. Гаворыць проста, даходліва, лёгка, мілагучна, па-беларуску. У зале поўная цішыня: слухаюць моўчкі старэйшыя і малодшыя, слухаюць настаўнікі. Упершыню адчуваю, якая прыгожая беларуская мова, якая яна мяккая і сакавітая, якая развітая, якія складаныя думкі можна на ёй так проста выказаць. Барыс Кіт зачароўвае аўдыторыю глыбокімі ведамі, умемнем іх выкласці, адчуваецца трывалы педагогічны вопыт, набыты ў практыцы выкладання па-беларуску ў Вільні, высокі прафесіяналізм навукоўца і выкладчыка. І гэта ўсяго ў 29 гадоў!

інстытуце. Яму даводзілася займацца не толькі педагогічнай, але і арганізатарскай працай, бо тады паўсюдна пачалі адкрывацца школы з роднай мовай навучання, паколькі польскія ўлады да 1939 года паспелі іх закрыць. У інстытуце Барыс Кіт сустраўся са сваёй будучай жонкай Нінай Корсак.

У час вайны таленавіты педагог працягваў займацца выкладчыцкай дзейнасцю, бо лічыў, што дзяцей трэба вучыць заўсёды, што б ні здарылася. Былыя вучні Барыса Кіта жывуць цяпер у розных краінах свету, але і сёння з удзячнасцю і павагай успамінаюць свайго настаўніка – неардынарнага, высокаадукаванага чалавека, які да таго ж ратаваў іх ад прымусовага вывазу ў Германію. Многія вучні і настаўнікі пасля працавалі ў беларускіх школах.

І. Вярбіцкая, сястра Б. Кіта, і аўтар артыкула на адкрыцці выстаўкі да 95-годдзя вучонага ў Доме пазашкольнай працы (Карэлічы)

Б. Кіт, год 2010-ы

працаваў экспертам па развіцці міжнароднай касманаўтыкі, выступаў на міжнародных кангрэсах і ў 1964 годзе выдаў у сааўтарстве з Фрэдэрыкам Ордвеем кнігу гісторыі савецкай касманаўтыкі, якая сёння знаходзіцца ў многіх бібліятэках свету.

Ён таксама прымаў удзел у першых гістарычных перамовах паміж ЗША і СССР па супрацоўніцтве ў галіне касманаўтыкі. Пазней неаднаразова ўдзельнічаў у міжнародных кангрэсах касманаўтыкі. Біяграфія Барыса Кіта разам з біяграфіямі іншых славетных вучоных укладзеная ў «капсулу часу» выдатных вучоных астранаўтыкі, якая захоўваецца ў бібліятэцы Роберта Годарда ў Вашынгтоне і будзе ўскрытая праз 500 гадоў. Актыўная праца ў Нацыянальным бюро стандартызацыі, міністэрстве камерцыі і міністэрстве камунікацыяў у 1960–1970-я гады сведчыць пра тое, што наш зямляк заўсёды знаходзіў прымяненне сваім матэматычным ведам у навуцы і жыцці.

У 1972 годзе Барыс Кіт пераехаў у Германію, дзе стаў прафесарам матэматыкі Еўрапейскага аддзела амерыканскага Мэрылендскага ўніверсітэта. У 72-гадовым узросце абараніў доктарскую дысертацыю ў Рэгенсбургскім ўніверсітэце, атрымаўшы навуковую ступень доктара філасофіі ў галіне матэматыкі і гісторыі навукі. Педагогічную дзейнасць Барыс Кіт спалучаў з навуковай, выступаючы з дакладамі на міжнародных астранаўтычных кангрэсах у розных краінах свету, дзе сустракаўся з вядомымі вучонымі, даследчыкамі, касманаўтамі. У 1978 годзе на астранаўтычным кангрэсе ў Мюнхене ён пазнаёміўся з

беларускімі касманаўтамі У. Кавалёнкам і П. Клімуком і радаваўся магчымасці размаўляць з імі на роднай мове.

У 1994 годзе ў Парыжы Барыс Кіт быў абраны членам-карэспандэнтам Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі. Дзейнасць нашага земляка па заслугах ацэнена ў многіх краінах свету. У 1995 годзе яго ўзнагародзілі залатым медалём Германа Обэрта за ўклад у развіццё астранаўтыкі. Біяграфія Барыса Кіта змешчана ў прэстыжных навуковых даведніках свету.

Вяртанне вучонага на Бацькаўшчыну адбылося амаль праз паўстагоддзя. У 1992 годзе Барыс Кіт сустракаўся з беларускімі вучонымі ў Акадэміі навук, са сваімі былымі вучнямі ў Маладзечне, з міністрам замежных спраў Беларусі. Праз два гады ён быў запрошаны на адкрыццё Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, якое адбылася ў Мінску, дзе быў абраны яе віцэ-прэзідэнтам. У час гэтага прыезду Б. Кіту была прысуджаная навуковая ступень ганаровага доктара навук Гродзенскага дзяржаўна-версітэта імя Янкі Купалы, ён наведаў мясціны свайго дзяцінства, сагіду бацькі на карэліцкім пагосце і сустраўся з грамадскасцю Карэлічаў.

Вось тады мне і давялося ўбачыць славутага вучонага, пачуць яго прывітальныя словы на чыстай беларускай мове і зразумець, што і праз шмат гадоў вучоны з сусветным імем не забыўся пра сцяжынку, па якіх некалі ганяў статак у поле, трымаючы пад пахай кнігу, і што сустрачаў з роднымі мясцінамі ўскалыхнула ў яго сэрцы шмат успамінаў пра дарагіх і блізкіх людзей. І потым, атрымліваючы лісты ад Барыса Уладзіміравіча, чуючы яго мяккі, прыязны голас па тэлефоне, я думала аб тым, што, пражыўшы шмат гадоў за мяжой, ён захававіў і любоў да Бацькаўшчыны, і прыгожую мілагучную беларускую мову, збірог у сабе беларуса з яго найлепшымі рысамі характару, якія дазволілі выжыць у самых складаных умовах жыцця, не згубіцца на чужыне, захаваць у сабе асобу, і, стаўшы вучоным, даследчыкам, заставацца ўсё жыццё настаўнікам, асветнікам, чалавекам, якому ўдалося перадаць свае веды не аднаму пакаленню вучняў.

Карэліцкія сцежкі памятаюць таленавітага падлетка, найлепшага вучня па матэматыцы, які ў далёкія 1920-я гады наведваў мясцовую школу. Менавіта ў ёй вызначылася схільнасць будучага вучонага да матэматыкі, з'явілася зацікаўленасць гэтым прадметам і жаданне вывучаць яго далей. У сценах гэтай школы і сёння гучаць дзіцячыя галасы. Спадзяюся, што прыйдзе час, калі на будынку будзе памятная шыльда, а адну з вуліцаў Карэлічаў назавуць яго імем.

Святлана КОШУР,
старшы навуковы супрацоўнік Карэліцкага раённага краязнаўчага музея

Радавод Ашторпаў герба Голацкі

Старажытны род АШТОРПАЎ карыстаўся гербам ГОЛАЦКІ. Ашторпы першапачаткова давалі сваё шляхецкае паходжанне ў Менскім дваранскім дэпартацкім сходзе 13 снежня 1802 года, і род Ашторпаў быў занесены спачатку ў першую, а потым у шостую частку дваранскай радаводнай кнігі Менскай губерні. 30 чэрвеня 1809 года ўказам з дэпартаментна герольды Урадавы Сенат пацвердзіў шляхецтва Ашторпаў. У 1829, 1846 і 1849 гадах былі новыя далучэнні да роду Ашторпаў.

З лёгкай рукі вядомага нам краязнаўцы і пісьменніка Аляксандра Ельскага пайшла гуляць па свеце байка пра шведскае паходжанне Ашторпаў ад Францішка Ашторпа, сына простага шведскага жайнера, які застаўся ў нашым краі ў час Паўночнай вайны караля Карла XII з Пятром I (1708 год), але гэтая думка не пацверджаецца ані храналагічна, ані генеалагічна: яе няма ў даўнейшых генеалагічных і радаводных справах Ашторпаў.

АШТОРПЫ аселі ў нас на Літве-Беларусі яшчэ на пачатку XVI стагоддзя, калі ў 1529 годзе кароль Жыгімонт I пацвердзіў шляхецкае паходжанне Ашторпаў у Далістоўскай парафіі Бранскага павета Бельскай зямлі Падлескага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага і іх валоданне панскім дваром Мікіцінам.

Родапачынальнікам беларускай галіны Ашторпаў з'яўляецца ФАМА (ТАМАШ) Ашторп (старабеларускае Ошторп). Тамаш Ашторп меў сабе за жонку Соф'ю Келпш, з якой спарадзілі сына АНДРЭЯ і пакінулі яму ў вотчыну свой двор Мікіцін. З запісу 1672 года відаць, што Адам Бабароўскі заклаў вёску Мікіцін у Камінскім павеце Андрэю Ашторпу.

Андрэй ажаніўся з Ганнаю Карневіч (паводле іншых крыніцаў з Ганнай Сямашкай), а ў 1707 (мо' ў 1701-м) годзе запісаў ёй 60 польскіх фларынаў са свайго маёнтка Мікіцін. Ад іх маёнтка Мікіцін перайшоў у спадчыну сыну АЛЯКСАНДРУ (дарчы акт 1702 года, Ганнаўскі гарадскі суд). Аляксандар з Багумілай Манюшкай спладзілі чатырох сыноў: ЛАЎРЭНА, ВОСІПА, МАРЦІНА і ПАЎЛА.

ЛАЎРЭН, ажаніўшыся з Вікторыяй Рудкай, займеў сына КСАВЕРА-ЛАЎРЭНА. ВОСІП Ашторп (памёр 3 чэрвеня 1762 года) узяў за жонку Алену (ці Хрысціну?) Астроўскую, і яны мелі дачку Ангелю, якая выйшла замуж за Цібароўскага, і сына ЛАЎРЭНА, які нарадзіўся 15 жніўня 1754 года (хрышчаны ў Далістоўскім прыходскім касцёле).

ЛАЎРЭН ВОСПАВІЧ Ашторп з Барбарай Урачынскай пусціў на свет Божы двух сыноў: СТАНІСЛАВА (*1802) і АПАНАСА-МАРКА (*1807). Станіслаў Ашторп у 1832 годзе – адстаўны паручнік расійскіх войскаў і кавалер ордэнаў.

МАРЦІН АЛЯКСАНДРАВІЧ Ашторп упамінаецца

ў запісе 1742 года, калі ўдава Дзяконская сасупіла ў вечнае валоданне палавіну чацвёртай долі вотчыны Лісоўка Марціну Аляксандраву сыну Ашторпу. У 1772 годзе Марцін Ашторп быў гарадскім рэгентам, у 1782 годзе служыў паручнікам у польскай народнай канцылярыі, у 1793 годзе стаў камергерам польскага двара і быў выбраны суддзёй у Галоўны Трыбунал ВКЛ. З Янай Памян Марцін Ашторп спладзіў чатырох сыноў: МІХАЛА, ФРАНЦІШКА, ПАЎЛА і ЛЮДВІКА, а таксама пяць дачок: Кацярыну (за Юрам Руткоўскім), Тарэзу (за першым мужам Кулешам і другі раз за Міхалам Пісанкам), Вікторыю (за Войцехам Выкоўскім), Мар'яну (за Войцехам Манюшкам) і Маргарыту (за Мацеям Гавуцкім, відаць, Равуцкім).

ФРАНЦІШАК МАРЦІНАВІЧ Ашторп, як і ягоны сын ЛЯВОН, найбольш вядомыя прадстаўнікі свайго роду, праславіліся на вайскавай ці дзяржаўнай службе. Так, ФРАНЦІШАК Ашторп ужо ў 1782 годзе быў пяцігорскім паручнікам і вопытным юристам, потым па пратэкцыі вялікага гетмана ВКЛ Міхала Казіміра Агінскага, у якога служыў сакратаром, стаў каралеўскім шамбялянам (камергерам) і палкоўнікам народнай кавалерыі войск ВКЛ, затым падлескім абозным і ашмянскім гарадскім рэгентам у 1775–1781 гадах, дэпутатам ад Менскага ваяводства на Трыбуналы ВКЛ (1786 год), камісарам па зборы рэнні ахвяраванняў з Менскага ваяводства ў 1789 годзе і, нарэшце, вялікім скарбнікам (генеральным касірам) ВКЛ. Перабраўшыся па службе з Беластоцчыны на Меншчыну, Франц Ашторп закладвае сабе

панскі двор у гонар свайго роду АШТОРПАЛЬ (АШТАР-ПОЛЛЕ) ў дукорскай (блонскай) парафіі Ігуменскага павета, за 12 вёрстаў ад чыгуначнай станцыі Рудзенск (1372 дзесяціны зямлі).

Ашторпы і Манюшкі, як параднёныя заходне-беларускія роды на Беластоцчыне, адначасова з'явіліся і на Меншчыне, калі ў 1791 годзе ад дзедзіча Смілавічаў вялікага гетмана ВКЛ Міхала-Казіміра Агінскага Станіслаў Манюшка і Францішак Ашторп выкупілі Смілавіцкае графства і падзялілі паміж сабою. Францу Ашторпу дастаўся Дукорскі ключ. Дукора Ігуменскага павета становіцца галоўнай сядзібай-рэзідэнцыяй менскіх Ашторпаў, бо сын Францішка Лявон прадаў Ашторпаль Ваньковічам (першы ж маёнтка-двор Мікіцін па-ранейшаму знаходзіўся ў руках беластоцкай галіны Ашторпаў).

На Ігуменшчыне Ашторпы мелі, акрамя самой Дукоры, яшчэ вёскі Дукарка, Голац (а)к, Жураўкі (цяпер Жураўкавічы) над р. Свіслаччу, Караваева, Раўнапол(л)е, або Анэтаўскай Слабада, і фальварак Кадунін (напэўна, цяпер гэта в. Кадунова), гэтак названы на памятку Кадуні (Леакадзіі) – малодшай дачкі Лявона Ашторпа, маршалка шляхты Менскай губерні. Сёння толькі адна в. Жураў-

кавічы ў суседнім Чэрвеньскім раёне, а ўсе астатнія вышэй названыя вёскі знаходзяцца ў Пухавіцкім раёне, у Дукорскім, Пярэжырскім ці Голацкім сельсаветах. І сама вёска Голац(а)к, напэўна, атрымала назву ад фальварка Голац, які заснаваў менавіта Ашторпы на знак свайго герба Голацкі.

ФРАНЦІШАК МАРЦІНАВІЧ Ашторп ажаніўся з ЛЮДВІКАЙ Іваноўскай, менскай старасцянкай. З гэтага шлюбу нарадзілі 3 дачкі і сын: ЛЕВАНІЛА, ЛЯВОН (ЛЕЎ), СУСАНА і МІХАЛІНА.

ЛЯВОН (зрэдку пісаўся ЛЕЎ) Ашторп нарадзіўся ў 1786 годзе. Рымска-каталіцкага веравызнання. 12 верасня 1805 года ўступіў у службу дэпутатам Ігуменскага павета для раскладкі павіннасцяў. 13 чэрвеня 1806 года па імянным Яго Імператарскай Вялікасці загадзе, князем Чартарыйскім аб'яўленым, дазволена Ашторпу заснаваць сямейны мальцыйскі ордэн Камандорства святога Яна Ерусалімскага. 11 чэрвеня 1807 года Лявон Ашторп зацверджаны маршалкам гэтага ордэна. 3 верасня 1808 года ён другі раз выбіраецца шляхтай ігуменскім павятовым маршалкам, трэці раз – 17 верасня 1811 года, чацвёрты – 31 жніўня 1814 года. З 16 верасня 1823 года Лявон Ашторп абраны менскім губерньскім маршалкам шляхты, а з 15 снежня таго ж года – віцэ-прэзідэнтам Менскага дабрачыннага таварыства. Па прадстаўленні начальніка Менскай губерні 13 жніўня 1825 года за выдатнае паходжанне падастаў найміласцівейша ўзнагароджаны ордэнам святой Ганны 2-й ступені. 22 жніўня 1826 года

паводле імяннага Яго Імператарскай Вялікасці Найвышэйшага Указа знаходзіўся ў Маскве ў час карапацыі разам з іншымі губерньскімі маршалкамі. Паводле імяннага Яго Імператарскай Вялікасці Найвышэйшага Указа, дадзенага Урадаваму Сенату ў 10-ты дзень верасня, ва ўзнагароду выдатна-дбайнай службы нададзены чын стацкага дарадніка 16 верасня 1826 года. Двойчы запар выбіраўся менскім губерньскім маршалкам шляхты ў верасні 1826 і 1829 гадоў. За выслугу па выбарах шляхты (дворянства) ўзаконеных гадоў ўзнагароджаны ордэнам святога роўнаапостальнага князя Уладзіміра 4-й ступені 17 снежня 1829 года.

Паводле волі галоўнакамандуючага пана фельдмаршала графа Дыбіча Забайкальскага і па прапанове генерал-губернатора Смаленскага, Віцебскага, Магілёўскага і Менскага пана генерала ад інфантэрыі і кавалера князя Мікалая Мікалаевіча Хаванскага, ад 26 лютага 1831 года за № 903 дадзеным, Лявон Ашторп быў у Пінску старшынём камісіі для нарыхтоўкі і адпраўлення ў дзейную армію сухароў і крупаў. З 8 чэрвеня 1831 года член асобай камісіі ў горадзе Менску, утворанай па Найвышэйшым наказе, для вызначэння ступені віны кожнага «із дворян і другіх обывателі Минской губернии, участвовавших в мятеже в сей губернии бывшем». З 16 чэрвеня 1832 года ўжо ў чыне сапраўднага стацкага дарадніка. Паводле 8-га выбару шляхты Лявон Ашторп чацвёрты раз абраны менскім губерньскім маршалкам 8 кастрычніка 1832 года. З 6 снежня 1833 года член Мескага апыкунства па турмах камітэта. 2 лютага 1834 года ўзнагароджаны ордэнам святога Станіслава 1-й ступені. 30 жніўня 1834 года знаходзіўся ў Санкт-Пецярбургу пры адкрыцці манумента імператару Аляксандру I. 19 кастрычніка 1835 года пяты раз выбраны менскім губерньскім маршалкам. 28 жніўня 1837 года ў адзязку выдатна-дбайнай службы выддзены яму знак «отличия безпорочной службы» за 20 гадоў.

Паводле 10-га выбару шляхты з 11 кастрычніка 1838 года шосты раз менскі губерньскі маршалак. За выдатна-дбайную службу і карысную працу стаў кавалерам ордэна святой Ганны 1-й ступені 3 верасня 1841 года. 29 верасня 1841 года сёмы раз заняў пасаду менскага губерньскага маршалка. З 29 ліпеня 1842 года ў губерньскім камітэце для нагляду за правільным продажам гарачых напояў, а з 19 студзеня 1843 года ў губерньскім камітэце для забеспячэння праваслаўнага сельскага духавенства землямі, дамамі і іншай дапамогаю. 22 жніўня 1843 года найміласцівейша ўзнагароджаны ордэнам святой Ганны 2-й ступені. 22 жніўня 1826 года

Леанід АКАЛОВІЧ (Працяг будзе)

Палац у Дукоры (мастак Н. Орда)

Ваколіцы Мінска

Колькі малых, прыгожых, маляўнічых куткоў у незлічонай колькасці раскіданыя па беларускай зямлі. Пры гэтым яны дзіўнай сваёю сілай цягнуць нас да сябе. Там адпачываюць нашыя душы. І калі мы туды завітаем, то ён застаўнецца ў думы ўжо да веку. Цёплай думкай, ветлівым уснамінаем...

Не дзіва, што менавіта ў такіх месцах нараджаліся велічныя сыны нашай Бацькаўшчыны.

Да іх адносіцца і Вязынка, калісьці маленькі фальварак на ўскрайку вёскі. А зараз – вядомае кожнаму беларусу месца нараджэння славутага Янкі Купалы. Калі трапляеш туды, становіцца зразумелым, чаму менавіта адсюль пайшоў у свет чалавек, які шмат у чым падзяліў лёс самой Беларусі.

Дабрацца да Вязынкі надзвычай лёгка. Ад чыгуначнай станцыі з аднайменнай назвай ісці ўсяго некалькі хвілінаў. Калі ж вырашылі паехаць на аўтамабілі, то ваша дарога будзе пралягаць па найстарэйшым Старавіленскім тракце. Некалі ён цягнуўся з Мінску ў накірунку Маладзечна, а далей – на сталіцу Вялікага Княства Літоўскага Вільню. Гэтым шляхам яшчэ з сярэднявечча везлі свой тавар купцы, ехалі з зямель беларускай Літвы школяры і студэнты вучыцца ў перадавую тагачасную *alma mater* Віленскі ўніверсітэт. Не раз гэтым шляхам ішоў і Янка Купала, калі працаваў у газеце «Наша Ніва», а таксама з

іншых нагодаў. Нездарма каля вёскі Мякота на адным з камянёў-валуноў выбітыя такія Купалавыя радкі:

*Менск, Маладзечна, Вільня...
Як жа знаёмы гэты шлях!
Змерыў яго я калісьці,
Як шукаў шчасця па светых.*

І сапраўды, непадалёк ад гэтай шашы знаходзяцца тыя месцы, дзе гадаваўся Янка Купала. Гэта Карпілаўка, Акопы, Харужанцы. Але наш шлях ідзе да калыска паэта...

Па шляху мы можам наведаць і Радашковічы. У мясцовым касцёле амаль адразу пасля нараджэння быў ахрышчаны Янусь Луцэвіч. Сам жа велічны 2-вежавы касцёл быў узведзены ў 1850 годзе ў стылі

позняга класіцызму. І за час свайго існавання прайшоў нялёгка, шматпакутны шлях: закрыты ў 1946 годзе, ператвораны ў склад, вежы касцёла разабраны. Пашчасціла толькі ў тым, што ў яго сценах захоўвалі і выраблялі свечкі. На думку мясцовага святара, гэта з'яўляецца своеасаблым сведчаннем, што духоўнасць у гэтым месцы не перарывалася.

Але мы накіроўваемся далей, да Вязынкі. Ужо пад'язджаючы да яе, мінаем велічныя дубы, дарога мудрагеліста ўецца. А калі набліжаемся

ры. Шкада, што фальварак уладароў Вязынкі не збярөгся (у пасляваенны час яго разабралі, застаўся адно падмурак), але ацалеў дамок арандараў, месца нараджэння Янкі Купалы.

Зараз у гэтым будынку-музеі можна даведацца шмат цікавага. Пра тое, што пісьменнік быў шляхецкага паходжання, распавядзе сямейны радавод, які сягае ў XVII стагоддзе (яго склаў дзед паэта, які неаднаразова ўзнімаў пытанне аб вяртанні сабе шляхецкага звання). Музейныя супрацоўнікі раска-

ўключыла Вязынку ў міжнародны маршрут турызму. Не выпадкова з'явілася добрая традыцыя арганізоўваць тут народныя гулянінкі, і асабліва Купалле. Бо менавіта ў дзень летняга сонцастаяння, 25 чэрвеня паводле старога стылю, нарадзіўся Паэт.

Тут жа мы ўбачым і помнік Янку Купалу скульптара Заіра Азгура, наведем дубовы гай, пасаджаны да 100-годдзя з дня нараджэння класіка, зазірнем у некалькі гаспадарчых пабудоваў (у некаторых з іх размяшчаецца частка музейнай экспазіцыі). Апроч таго,

Вязынка

Касцёл у Радашковічах

да самога фальварка, то нібыта ўваходзім у своеасаблівую казачную прастору. Усё, што бачым, – уражвае... Нібыта апынуліся пасярод прыгожай мастацка-ландшафтнай дэкарацыі. З замілаваннем глядзім на веліч прыроды, што найбольш яскрава выявілася менавіта тут. Міжволі думаецца, што невыпадкова такія месцы звязаны з сапраўднымі дзеячамі, творцамі. Узгадваюцца Міхайлаўскае Пушкіна, Ясная Паляна Талстога... У нас ёсць сваё месца, не горшае, а для нас – бліжэйшае і мілейшае за іншыя...

Хата Купалы стаіць непадалёк рэчкі Вязынкі, над сажалкай. Ад гэтай ракі, найверагодней, і паходзіць назва паселішча. З даўніх часоў, кажучы, рака была больш шырокай, што дазваляла нават сплаўляць па ёй лес. Плыты, якія вязалі для сплаву, і далі назву паселішчу. А, можа, назва пайшла і ад высокіх вязаў, што некалі схілялі свае цяжкія галіны над ракою.

Завязвалася гісторыя Вязынкі яшчэ не ведаючы, што тут мусіць нарадзіцца чалавек, які назаўжды ўславіць гэтае месца. Такому ж ціхаму і спакойнаму з выгляду, але няспыннаму і бурліваму ўнутры, як тая плынь ракі пад воднай гладдзю. Некалі прыехалі сюды Дамінік і Бянігна Луцэвічы. Ён старэйшы, гаспадарлівы, яна маладзейшая. Тады Вязынка належала Пшаздзецкім, потым – Замбрыцкім. Якраз у Станіслава Замбрыцкага і арандаваў фальварак Дамінік Луцэвіч. Адзначым, што Замбрыцкія былі вядомымі дзеячамі культу-

жучь пра тое гора, што давялося перанесці родным і самому Янку, калі памірае бацька паэта, а потым (у тым жа годзе) на працягу аднаго тыдня ад шкарлятыны паміраюць брат Казімір, сёстры Сабіна і Гэлена. Можа, менавіта гэтыя выпрабаванні змусілі Янку пайншаму, больш сур'ёзна глянуць на гэты свет. Але пры гэтым дасягнуць вышыняў романтизму, чароўнасці аповеду і веры ў лепшае.

Асобнае месца ў хаце займае калыска малага Янкі, адкуль ён упершыню глядзеў на свет Божы. Ды і не шмат ён тут пражыў, толькі крыху больш года. Затым шлях арандатарскай сям'і ідзе далей...

Але Вязынка назаўжды засталася месцам нараджэння Паэта. Не раз яно дазваляла многім па-новаму адкрыць для сябе Янку Купалу і прыгажосць нашай зямлі. Адночы англійскі паэт Уолтэр Мэй, перакладчык многіх Купалавых твораў, прыехаў у Вязынку і так уразіўся, што прысеўшы на беразе ракі, прамовіў: «Я адсюль нікуды не паеду. Гэта і мая зямля». Не дзіва, што ў той жа момант нарадзіўся ў яго верш:

*Прымі маю падзяку,
шчодры лёс,
Што ты прывёў мяне
з канца Еўропы
У гэты кут,
пад засень вербалоз,
З настоем агурочніку і кропу.*

*Што тут,
над ціхай Вязынкай-ракой,
Нібы дыханне краю
чуўшы зблізку,
Я скалыхнуў удзячнаю рукою.
Далёкі пілігрым, яго калыску.
(Пераклад Язэпа Семяжона)*

Зараз Вязынка стала цэнтрам Купалаўскага гісторыка-культурнага запаведніка, які займае 21 гектар. ЮНЕСКА

зусім побач разлётся курган-гарадзішча II–IV стст. н.э. Як дарэчы тут узгадаць радкі з Купалавай паэмы «Курган»:

*Паміж пустак,
балот беларускай зямлі,
На ўзбярэжжы
ракі шумнацечнай,
Дрэмле памятка дзён,
што ў нябыт уцяклі, –
Ўдзірванелы курган
векавечны.*

Усё ў Вязынцы кажа пра прыгажосць беларускага слова і нашай зямлі: і камяні-валуны з высечанымі радкамі вершаў паэта, і сажалка з перакінутымі масткамі, старая крыніца на беразе ракі, знакапічка ля чыгуначнай станцыі... Усё ўслаўляе наш край і паэта, які прысвяціў яму сваё жыццё.

*З адметнасцямі знаёміў
Павел КАРАЛЁВ*

Даведка «КГ». Дабрацца да Вязынкі можна электрычкай «Мінск – Маладзечна» да станцыі «Вязынка». Філіял Літаратурнага музея Янкі Купалы працуе штодзень (з 10.00 да 17.00), акрамя панядзелка. Тэлефон для давадак: +375 173 503 03 40.

Фотаздымкі Наталі КУПРЭВІЧ

Музычнае краязнаўства

Першапачаткова гармонік атрымаў шырокае распаўсюджванне ў Віцебскай і Магілёўскай губернях. Інструменты завозілі адстаўныя салдаты і адыходнікі, якія вярталіся дадому з тэкстыльных фабрык Масквы і Санкт-Пецярбурга, з заводаў Урала і Данбаса. Масавую вытворчасць гармонікаў у гэты час наладзілі ў Туле, Шуі, Вятцы і іншых рэгіёнах Расіі. Беларускія сяляне вучыліся іграць у «салдат або вандроўных рускіх музыкантаў». Хоць і ў меншай ступені, але гармонік трапляў на нашыя землі праз Польшчу і Аўстрыю. Так да нас прыйшла «венка».

У пачатку ХХ стагоддзя гармонік стаў паступова выцясяць традыцыйныя народныя інструменты. Некаторая пагарда і недавер да «пошлага гармоніка» як сімвала народнай разбэшчанасці змяняецца цеплынёй і народнай любоўю.

Савецкая ўлада насцярожана паставілася да гармоніка і гарманістаў. «Тот, кто держит в руках гармонь, неизбежно влияет на молодёжь, от него зависит, будет ли продвигаться в ряды молодёжи похабщина и мещанство или настоящая культура и большевистская агитация», — пісала «Комсомольская правда» ў 1926 годзе. З-за высокага кошту гармонік, як правіла, трапляў у рукі «кулацкіх сыноў». Вылучылі лозунг: «Гармонь — на службу комсомолу!». Па ўсёй краіне праводзілі шматлікія конкурсы гарманістаў. Паралельна пачала працу камісія па вывучэнні і ўдасканаленні музычных інструментаў з мэтай іх масавай вытворчасці. На базе арцеляў узнікаюць першыя фабрыкі музычных інструментаў.

Найбольшую вядомасць гармонік набыў у 1930–1940-я гады. У кожнай вёсцы было некалькі гарманістаў. «Деревня без гармоні, что вдова». Гармонік гучаў на святах, вечарынах. Ён выйшаў на вялікі экран: «Трактористы», «Кубанские казаки». Невялікую канкурэнцыю гармоніку складалі патэфоны. Але большасць аматараў музыкі выбіраў гармонік з яго энергетыкай і запалам.

Мода на гармонікі спрыяла зараджэнню саматужнага промыслу. Майстры-саматужнікі на першым этапе капіявалі фабрычныя інструменты, авалодвалі рамяством. Паступова яны сталі прыносіць у вытворчасць гармонікаў новыя элементы канструкцыі, дэкору і гучання, у адпаведнасці з мясцовай песеннай традыцыяй.

Саматужная вытворчасць гармонікаў у Беларусі не вывучалася і патрабуе дэталёвай прапрацоўкі. Паміж тым, мастацтва вытворчасці гармонікаў мела шырокае распаўсюджванне. Шкада, што яно паступова згасае, і сёння сыходзяць апошнія майстры. Падкрэслі, што інструменты беларускіх майстроў з’яўляюцца часткай духоўнай спадчыны нашага народа і складаюць яго гонар. Прызнаныя музыканты і энтузіясты адраджэння гармонікаў — Д.Д. Ровенскі і М.І. Слізкі — на працягу

многіх гадоў збіраюць майстравыя гармонікі, іхнія калекцыі складаюць залаты музычны фонд нацыі. Аналагічная калекцыя прафесара А. Мірэка ў Расіі знаходзіцца пад абаронай ЮНЕСКА.

Майстравыя гармонікі па сваіх гукавых характарыстыках пераўзыходзяць фабрычныя экзэмпляры. Яны самыя звонкія. У народзе кажуць: «Патрэбна, каб гармонік заліваўся на ўсе галасы». Корпус майстравых гармонікаў рабілі, як правіла, з алешыны. Майстар мог з 20 дрэваў выбраць адно — самае пярвучае. Стукаў абушком сякеры і слухаў, выбіраў па ледзь улоўных, вядомых яму прыкметах. Нарыхтоўкі корпуса ляжалі не менш 10 гадоў, высушваліся, выветрываліся, набіралі шлох траваў, спеваў птушак.

Але самае галоўнае — гэта часцінка цяпла душы майстра, якая ажыўляе інструмент, стварае гармонію. Гэта нешта па-за межамі рацыянальнага. Няма аднолькавых гармонікаў нават у аднаго майстра. Гарманіст Емельян Бабкоў з вёскі Хальч Веткаўскага раёна зазначаў: «Гармонікі бываюць розныя — плакучыя і пярвучыя. У залежнасці ад стану душы і характару майстра... Дрэны, злы чалавек не ў стане аб’яднаць усё лепшае, чым надзяліў Бог і прырода чалавека, у гармонію. Грошы — гэта цемра. Той, хто робіць гармонікі толькі за грошы, нічога не даб’ецца».

— А што такое гармонія? — цікавіцца аўтар.

— Прасцей паказаць на прыкладзе. Вось едзе па лясной дарозе мужычок на возе, запрэжаным старою кабылай. Наганяе селяніна, які нясе паклажу. Вознік спыняецца і прапануе падвезці. Падарожнік дзякуе і адмаўляецца, маўляў, мне недалёка, ды і кабыле будзе цяжка. Тады вознік злазіць, і яны ідуць побач, дастаюць кісеты і закурваюць. Гавораць пра жыццё, пра надвор’е, пра ўраджай. Нікуды не спяшаюцца. Проста ідуць і размаўляюць. Адзін вядзе бас, другі — голас. Вось у гэтым гармонія. У прастай чалавечай размове па душах.

Майстры-саматужнікі выраблялі гармонікі дома. Нека-

торыя, найбольш вядомыя, прыцягвалі вучняў. Вучань, часцей за ўсё, жыў у доме майстра. За працу атрымліваў невялікую плату і ежу. У яго абавязкі ўваходзіла выкананне і хатняй працы. Так працягвалася некалькі гадоў, пакуль вучні набіраліся вопыту. Некаторыя сакрэты, вытворчасць галасавых планаў майстрам захоўваліся ў найстражэйшай тайне. Існавала канкурэнцыя. Працы па вытворчасці гармоніка выконваліся

можна было сустрэць незвычайныя белыя з пералівамі, высокія (каля 50 см) і вузкія інструменты з квадратнымі клавішамі. На прыгожа выпілаванай з алюмінію рашотцы надпіс «Суднік».

Мікалай Пятровіч Суднік нарадзіўся ў 1901 годзе ў вёсцы Суднікі Маладзечанскага павета. Любоў да музыкі хлопчыку прывіў дзед, які выдатна граў на скрыпцы. Будучы майстар атрымаў адукацыю толькі за чатыры класы.

Самастойна навучыўся граць на гармоніку і баяне. Першы гармонік зрабіў у 14 гадоў. У 1944-м немцы ўсю сям’ю выслалі ў Германію. Мікалая Пятровіча разам са старэйшым сынам накіравалі да лініі фронту капаць акопы, а затым да канца вайны Мікалая Пятровіча вярнуў у артылерыі. Яшчэ на фронце майстар зрабіў гармонік і пры дэмабілізацыі ў 1945 годзе падараваў яе воінам свайго палка. Усярэдзіне гармоніка быў надпіс: «На памяць 151-му гвардзейскаму артылерыйскаму полку от мастера Судніка». Па іроніі лёсу праз дзесяць гадоў гэты гармонік прывезлі ў рамонт да майстра.

Дачка Мікалая Пятровіча ўзгадала: «Бацька прывёз з вайны шмат трафейных частак для гармонікаў і баянаў. Іграў на вяселлях. Лічылася за гонар, калі на вя-

селлі ці вачорках іграюць браты Суднікі, часта разам з цымбалістам Пятром Андрэевічам Ясінскім і яго жонкай Марыяй Аляксандраўнай, якая грала на бубне. Ясінскі сам рабіў цымбалы і бубны. Як і баяны Судніка, цымбалы Ясінскага адрозніваліся незвычайнай меладычнасцю. Сёння інструменты захоўваюцца ў Маладзечанскім краязнаўчым музеі».

У рэпертуары братоў Суднікаў былі «Лявоніха», вальс «Бярозка», «Дунайские волны», «На сопках Манчжурии», «Каля возера бярэзнічак», «Як паслала мяне маці на поле жыта жаці», «Прощание Славянки». Пасля вайны сям’я засталася ў Маладзечне. Мікалай Суднік пайшоў працаваць у арцель «Чырвоны партызан», дзе рамантаваліся прымусы, ліхтарыкі, гадзіннікі і рабілі гармонікі. З’явіліся вучні — Гайдукевіч і Шамшур. Першыя гады ў арцелі не было заробкаў, сям’я жыла з продажу інструментаў. Дачка ўзгадвае: «Недзе пасля вайны бацьку прынеслі рамантаваць стары і разбіты гармонік. Бацька яго доўга рамантаваў, але нічога не атрымалася. Раз’юшаны, ён адкінуў інструмент у кут і зрабіў новы гармонік, а з гаспадара ўзяў як за рамонт. Бацька адзначаўся праўдзівацю і працалюбствам. Ён ніколі не браў лішняй капейкі ў заказчыка. Таму заўсёды было шмат заказаў. Дапамагаў яму родны брат Іван Пятровіч, які на чарговым конкурсе баяністаў у Будславе заняў першае месца. Яшчэ ён запісаў 9 полек і народных найгрышаў, быў прафесійным баяністам». Гармонікі ў Беларусі рабілі многія майстры. На конкурсе сярод іх першае месца заняў гармонік маладзечанскай арцелі, зроблены рукамі Судніка. Гармонь назвалі «Беларусь». Суднік працягнуў сваю справу на Маладзечанскай фабрыцы музычных інструментаў.

Памёр М.П. Суднік у 1974 годзе, пахаваны ў Маладзечне. Перад смерцю Мікалай Пятровіч папрасіў брата Івана сыграць на пахаванні польку «Берэзка» і марш «Прощание Славянки». Калі выносілі Мікалая Пятровіча, Іван сыграў «Прощание Славянки», а польку сыграць так і не змог. Сын Мікалая Пятровіча Міхаіл быў добрым баяністам, працаваў у раённым доме культуры. Ён запісаў і апрацоўваў народныя полькі і найгрышы.

Баяны і гармонікі Судніка маюцца ў калекцыі ансамбля «Дударыкі». Усе інструменты зробленыя ў адметным стылі з перавагаю белага колеру ў дэкоры. На корпусе гармонікаў майстар маляваў, як правіла, сімвал ліры, часам анілаў. Ліру або вязь «Суднік» можна ўбачыць на рашотках інструментаў. У дэкоры выкарыстоўваўся перламутр.

Сяргей ЛІХТАРОВІЧ

Гармонік у Беларусі

Паколькі гармонік з’яўляецца не традыцыйным беларускім, не тутэйшым інструментам, то і стаўленне некаторых фалькларыстаў да гэтай тэмы было ў многім стрыманае, калі не сказаць пагардлівае. Дрэнную паслугу гармоніку зрабіла і прыпеўка — яны заўсёды ішлі побач. А дзе прыпеўка, там і табуяваная лексіка. Як вядома, словаў з песні не павыкідваеш. Так што «сімвал народнай разбэшчанасці» не ўдастойся, на жаль, сур’ёзнага вывучэння ў навуковых колах Беларусі.

У другой палове XIX стагоддзя ўсюды на беларускіх вяселлях і вечарынах гучалі традыцыйныя народныя інструменты: дуда, скрыпка, цымбалы і бубен. Фалькларыст і вялікі знаўца вуснай народнай творчасці І.К. Цішчанка адшукаў прыпеўку 1860 года, у якой узгадваецца гармонік. Такім чынам, можна меркаваць, што гармонік пачаў заваёўваць сэрцы беларусаў у другой палове XIX стагоддзя.

Вясковае вяселле з гармонікам і гарманістам

пааперацыйна. Найбольш складаную задачу — наклапаць галасы — рабіў сам майстар. Вучні збіралі корпус, клеілі мяхі, упрыгожвалі інструмент дэкорам. Добры гармонік вырабляўся 5–12 месяцаў. Каштаваў ён дастаткова дорага.

Майстры нярэдка вязалі на рынак, дзе і прадавалі свае інструменты. Добры майстар выстаўляў перад пакупніком некалькі інструментаў. Гэта былі не поўнаасцю гатовыя інструменты. Майстры ўлічвалі індывідуальныя пажаданні пакупніка да знешняга афармлення і гучання інструмента. Такія гармонікі называліся заказнымі. Некаторым гармонікам давалі імёны «Победа», «Памяць», «Марічка». У некаторых майстроў існавалі фірменныя клеймы. Часам майстар мог унутры гармоніка ўказаць сваё імя.

Мне ўдалося сабраць невялікі аўтабіяграфічны матэрыял пра майстроў Беларусі.

На вяселлях і вачорках ад Маладзечна да Докшыцаў яшчэ ў 1950-я гады

М. Суднік з вучнямі ў майстэрні

(Працяг будзе)

Беларускія «Прымакі» з польскага Гарадка

5 мая ў Мінску ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся канцэрт вельмі цікавага польскага музычна-фальклорнага калектыву з г. Гарадок, што на Беластоцчыне.

Гісторыя калектыву пачалася ў 1995 годзе, калі ў студыі на Беластоцкім радыё былі зроблены першыя запісы песень у яго выкананні. У наступным годзе ансамбль узначалі Юрка Астапчук. Тады ж была запісаная першая касета «Ясная зорка», песні з якой адразу заваявалі прызнанне

слухачоў самых вядомых польскіх радыёстанцыяў. Наступны музычны альбом атрымаў назву «Цыганка». Песні «Лілея», «Цыганка», «Забавы», «Ляціць воран» ды іншыя сталі вядомымі і любімымі не толькі ў Польшчы, але і ў Беларусі. У 2002 годзе запісаны дыск «Ты і я навекі», і за выкананне песні «Месяц» дуэт Юрка Астапчука з Багуславай Карчэўскай атрымлівае Гран-пры. Тады ж «Прымакі» атрымалі першае месца ў хіт-парадзе радыёстанцыі «Сталіца» ў Мінску. У 2003 годзе ансамбль працуе над альбомам «Мой родны кут».

Творчая дзейнасць «Прымакоў» па прапагандзе беларускай песні атрымала афіцыйнае прызнанне ў Беларусі. Калектыву быў узнагароджаны Ганаровай граматай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. У 2005 годзе 40-хвілінны фільм «Прымакі» атрымаў першую прэмію на міжнародным фестывалі хрысціянскіх фільмаў і тэлепраграмаў «Магніфікат – 2005» і Гран-пры на 10-м міжнародным фестывалі калядных і пастаральных песень «Тэрэспаль – 2005». На ўсяпольскім фестывалі беларускай песні ў Беластоку ансамбль сем разоў займаў першае месца. Паспяхова гастраліравалі «Прымакі» ў Літве, Латвіі, Эстоніі, Слававіі, Германіі, Швецыі. За 15 гадоў дзейнасці ансамблем запісана 5 альбомаў. Цяпер ідзе праца над запісам шостага.

Дарэчы, сёлетнія гастролі ў Беларусі адбыліся дзякуючы тэатру аднаго актёра «Зніч» Бельдзяржфілармоніі (цяпер ён адзначае 20-годдзе сваёй дзейнасці), якія падтрымаў міністр культуры Павел Латушка. У канцэрце з двух аддзяленняў прагучалі беларускія, польскія, украінскія і рускія народныя песні. Ансамбль уразіў слухачоў майстэрствам і шчырасцю выканання.

Наталі КУПРЭВІЧ

Масток над ціхаю рачулкаю

Фота Міколы ПІВАВАРА

На радзіме Рудакі

Шмат гадоў таму вядомы беларускі паэт Алег Лойка, выступаючы на з'ездзе Саюза пісьменнікаў Таджыкістана ў Душанбэ, заўважыў і наступнае: «Зараз зблізіліся не толькі кантыненты, але і цэлыя стагоддзі...» А меў на ўвазе паэт аднолькавае жаданне мастакоў слова розных народаў зазірнуць у мінулыя часіны, адкрыць нанова сваіх класікаў, іх неўміручую творчасць. Так склалася ў мінулыя дзесяцігоддзі, што ў засваенні спадчыны папярэднікаў мы былі разам – беларусы і казахі, таджыкі і ўкраінцы, грузіны і армяне. А ў апошнія пятнаццаць-дваццаць гадоў шмат што разладзілася. «Прарывам» можна назваць увагу таджыкскіх пісьменнікаў да сучаснай беларускай літаратуры. Вось і пачатак 2010 года адзначаны новымі творчымі праектамі.

Сапраўднай праявай літаратурнага пабрацімства стала выданне ў Душанбэ напрыканцы 2009 – у пачатку 2010 года серыі кніг беларускіх аўтараў: мінскага літаратара Юрыя Сапажкова, вершы якога прадстаўлены зборнікам «Незваротная кропка», перакладчык на таджыкскую – Зіе Абдула; паэтычнага зборніка Міколы Мятліцкага «Бесмяротнік», які пераклаў на мову Рудакі Істам Касімадэ. А душанбінскае выдавецтва «ЭР-граф» падаравала чытачу калектыву зборнік сучаснай беларускай прозы «Гасцінец», дзе прадстаўлены некалькі беларускіх аўтараў.

Пабачыла свет у Душанбэ і кніга «Дружба народаў – дружба літаратураў», прысвечаная беларуска-таджыкскім літаратурным сустрэчам апошняга часу. Аўтары – Алесь Карлюкевіч і Ато Хамдам.

Кастусь ЛЕШНИЦА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КВАС, хлебны, дзежны – 1) старадаўні кісла-салодкі напой з жытняй мукі з солідамі. Гатавалі па-рознаму. Паводле апісання Е.Р. Раманава, на Магілёўшчыне квас рабілі так: з жытняй мукі замешвалі густое цеста, 2–3 дні яго саладжала, потым з яго выпякалі хлябы, якія рэзалі і сушылі. Сухары кідалі ў бочку з халоднай вадою. Праз тыдзень напой быў гатовы. У паўднёва-заходняй частцы Беларусі на квас спецыяльна пяклі з жытняй мукі праснак (кваснік), які залівалі гатаванай вадою. На праснак жытнюю муку запарвалі (парылі ў печы «да чырвонага», тады напой меў прыгожы жоўты колер). Рабілі яго і на рошчыне: жытнюю муку запарвалі, каб яна набыла салодкі смак, улівалі ў хлебную дзяжу, далівалі вады і ставілі ў цёплае месца, каб квас уквасіўся. Пры недахопе мукі рашчынялі на жытнім вотруб'і (праснак тады пяклі

з варанай тоўчанай бульбы і жытняй мукі). Для паху кідалі мяту, чабор, для рэзкасці і колеру – падпражаны ячменны солад або ячмень. Пазней пачалі настойваць на хлебных сухарах, скарынках. На Магілёўшчыне для смаку дадавалі трохі вавччыны або меду. Квас пілі, на ім гатавалі гарачыя і халодныя рэдкія стравы. У сенакос ды жніво яго бралі з сабою. На квасовай гущы рашчынялі хлеб.

На ўсёй Беларусі квас рабілі з бярозавага (бярозавік) і кляновага (кляновік) соку: сабраны сок ставілі ў бочкі квасіцца, дадавалі трохі ячменнага соладу або падпражанага ячменю, часам вавччыны або меду. На зіму квас рабілі з брусніцаў і журавінаў: іх залівалі гатаванай вадою, трымалі ў халодным месцы. На Палессі квасам называюць адвар і настой з сухіх грушаў і яблыкаў;

2) квашаныя буракі, расол з квашаных буракоў. Такі квас звычайна

рабілі ўвесну: буракі чысцілі, мылі, залівалі ў бочкі ці інш. пасудзіне вадою. Буракі ўкісалі самі па сабе, зрэдку ў іх дадавалі шчаўе. Яго пілі, варылі з буракамі, гатавалі, дадаўшы крухмалу, кісель. Быў вядомы па ўсёй Беларусі. Шмат дзе бурачны квас робяць і ў наш час;

3) рэдкая кіслая страва, прыгатаваная на квасе або з квашанай гародніны. Вараць мяса або рабрыну з цыбуляй, потым дадаюць крупы ці муку, уліваюць хлебны квас або некалькі лыжак рошчыны. Варылі квас з грыбамі, сухою рыбай, капустай. Даўней такую страву абавязкова варылі на дзяды, вяселле. Вядомая на Гродзеншчыне, Слуцшчыне, Гомельшчыне.

КВАШАНІНА, халадзец, студзень – традыцыйная мясная страва, звычайна са свініны. Лакальныя назвы квашэліна, дрыгва, застудзіны, юха. Свіныя ногі, хвост, часткі галавы (лыч, вушы) чысцяць, мыюць, сякуць на кавалкі, вараць у падсоленай вадзе. Дадаюць моркву, цыбулю, у наш час таксама перац і лаўровы ліст. Вараць доўга, каб мяса ўпарылася і адстала ад касцей. Потым яго вымаюць, выбіраюць з яго косці, рэжуць, дадаюць дробна пакрышаны сыры часнок. Раскладваюць па місках, заліваюць працэджаным булёнам

(юшкай) і ставяць у халоднае месца, каб застыла. Пасыпаюць кропам, пятрушкай, перцам, ядуць з хрэнам, гарчыцай. Раней гатавалася на вяселле ды інш. святы. Вядомая па ўсёй Беларусі.

КІКІМАРА – вобраз у старадаўніх павер'ях беларусаў і інш. усходнеславянскіх народаў. У Беларусі яе ўяўлялі фантастычнай істотай у выглядзе дзяўчынкі. Лічылася, што яна звычайна знаходзіцца на печы ці ў падпечку, што ў хаце адначасова магло «дзеінічаць» некалькі кікімараў. Паводле павер'яў яны ўвасаблялі заўчасна загінулыя маленькіх дзяўчынак, якія нябачна прысутнічалі ў хаце, назіралі за гульнямі жывых дзяцей, часта самі гарэнічалі (тады ў хаце быццам чуўся піск), але заціхалі і ўздыхалі, калі маці пачынала лашчыць і пеціць сваіх дзяцей. Яны былі таксама ўвасабленнем дрэнна зробленай жаночай працы. Яны нібыта працягвалі пачатую гаспадыняй працу, пралі, шылі, але рабілі гэта дрэнна: ніткі атрымліваліся няроўныя, швы – крывыя. Павер'і пра кікімараў былі пашыраныя пераважна па поўначы Беларусі і захоўваліся да канца XIX – пач. XX ст.